

trilspin uit de familie Pholcidae en daarmee dus een verwant van de bekende langpoot *Pholcus phalangoides* (Fuesslin), die wij zo vaak uit onze huiskamers verwijderen. Reeds zeer jonge dieren van deze reus (8-9 mm) zijn gemakkelijk te onderscheiden van *Ps. simoni* door de vorm van het achterlijf. Zoals fig. 2a laat zien heeft *Ps. simoni* een bolrond abdomen dat even hoog als lang is. Het abdomen van *Ph. phalangoides* is cilindrisch en ongeveer drie maal zo lang als hoog. De kleur van het achterlijf varieert van geel, groen tot grijs, steeds met een blauwe waas erin. De acht ogen zijn op bijna eendere wijze gegroepeerd als bij *Pholcus* (fig. 2b en c). De secundaire geslachtsorganen (epigyne bij het vrouwtje en taster bij het mannetje) vertellen ons dan welke soort het is uit het geslacht *Psilochorus* (fig. 2 en g). Op de basale kaakdelen hebben zowel het mannetje als het vrouwtje een vrij grote tand, terwijl bij het mannetje een extra tand waarneembaar is (fig. 2d en e).

Het eerste exemplaar werd ontdekt door W. Vergoossen in december 1982. Het droeg een cocon met zich mee aan de kaken. Evenals bij *Pholcus* leken de eitjes als aan elkaar geplakt, en omwonden door slechts enkele spinseldraden. Gedurende winter, lente en zomer trof ik steeds exemplaren van beider kunne aan, als ook juneniele dieren, vrouwtjes met eicocons en mannetjes en vrouwtjes in

hetzelfde web. De webben doen denken aan die van de vertegenwoordigers van de familie Linyphiidae (hangmatspinnen). Ze missen echter de erboven hangende wirwar van draden. De spin hangt ondersteboven aan de onderzijde van het web. Opvallend is, dat de kolonie (tot ± 40 ex.) zich steeds bevindt in een gang waarin de temperatuur voortdurend enkele graden hoger is dan in de rest van de kelder (zie: W. VERGOOSSEN, 1983: fig. 1; elders in dit Maandblad). In de koudere delen heb ik slechts twee maal een *Ps. simoni* vrouwtje gezien. Steeg de temperatuur in de koudere aangrenzende vertrekken boven de 7°C , dan bleken meer exemplaren over de gang verdeeld terwijl ze normaliter in een ganguiteinde bleven waar het $\pm 8-9^{\circ}\text{C}$ bleef. De luchtvochtigheid bleek hier vrij hoog ($\pm 90\%$).

Inmiddels heb ik *Ps. simoni* ook verzaamd uit een wijnkelder in Weert. Misschien levert het naspeuren van dit 'biotoop' nog meer kolonies op. Hierover hoop ik een volgende keer te publiceren.

Dankwoord

Een woord van dank is zeker op zijn plaats aan Dr. P.J. van Helsdingen voor zijn mondelinge en schriftelijke ondersteuning, aan drs. A.W.F. Meijer voor het beschikbaar stellen van de referentiecollectie van het Natuurhistorisch Museum Maastricht en Mevr. Flaton (bibliotheek van genoemd Museum) voor haar hulp bij het verzamelen van literatuur.

Summary

Psilochorus simoni (Berland) and other species in a cellar.

From december 1982 till july 1983 spiders were collected in a cellar in Echt (Limburg). 17 species were found (table I) among which *Psilochorus simoni* (Berland) which had not been found in the Netherlands before.

Literatuur

- BRISTOWE, W.S., 1933. Notes on the biologie of spiders X. British cellar spiders, with the description of a species new to Britain. *Annals & Magazine of Nat. Hist.* 10 (11): 509-514.
- CHRYSANTHUS, P., 1951-1961. Spinnen uit Limburg. *Natuurhist. Maandbl.* 40: 97-100; 42: 87-88; 43: 39-40; 44: 16; 46: 31; 47: 143-144; 50: 40-41.
- HAMMEN, L. VAN DER, 1947. Opiliones en Araneae uit Zuidlimburgsche grotten. *Natuurhist. Maandbl.* 88: 477-481.
- HAMMEN, L. VAN DER, 1950. The Arachnida of the artificial caves in southern Limburg (Netherlands). *Natuurhist. Maandbl.* 39: 108-113.
- HAMMEN, L. VAN DER, 1955. Spinnen in onze kolenmijnen. *Natuurhist. Maandbl.* 42: 17.
- HELSDINGEN, P.J. VAN, 1965. Sexual behaviour of *Lepthyphantes leprosus* (Ohlert) (Araneida, Linyphiidae), with notes on the function of the genital organs. *Zool. Meded.* 41: 15-42.
- HELSDINGEN, P.J. VAN, 1969. A reclassification of the species of *Linyphia* Latreille based on the functioning of the genitalia (Araneida, Linyphiidae). *Zool. Verhand.* nr. 105.
- HELSDINGEN, P.J. VAN, 1980. *Novus catalogus araneorum hucusque in hollandia inventarum*. Leiden.
- KATWIJK, W. VAN, 1976. *Spinnen van Nederland*. Rotterdam.
- LOCKET, G.H. en A.F. MILLIDGE, 1951-1953. *British spiders. Voll. I & II*. Londen.
- LOCKET, G.H. et al., 1974. *British spiders. Vol. III*. Londen.
- WIEHLE, H., 1956. *Spinnentiere oder Arachnoidea (Araneae)*. 28. Familie Linyphiidae-Baldachinspinnen. *Tierw. Deutschl.* 44; Jena.

De Peschbeemden, een nog onbekend hellingveentje

J.T. Hermans, H. Hillegers, P. Spreuwenberg en W. de Veen
p/a Postbus 8, Cadier en Keer

In het vroege voorjaar van 1983 werd één onzer (P. Spreuwenberg) opmerkzaam gemaakt op een "drassig weijtje" in de buurt van Bleijerheide. Bij een vluchtige inspectie van dit terrein door hem bleek het bijzonder rijk te zijn aan planten behorend tot het geslacht *Zegge* (*Carex*). Dit was aanleiding om het gebied uitvoeriger te inventariseren tijdens een periode, dat de zegesoorten optimaal herkenbaar zijn. Op 12 juli 1983 werden de Peschbeemden door de schrijvers bezocht. Het voorliggende artikel vormt de neerslag van deze excursie.

De Peschbeemden zijn gelegen aan de zuidwestkant van Bleijerheide in de gemeente Kerkrade, aan de oever van de Bleijerheiderbeek, die ter plaatse de grens vormt tussen Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland. Het gebied, dat ongeveer 20 ha groot is, helt sterk in de richting van de beek en

heeft een zuidwestelijke expositie. Plaatselijk komt bovenaan de helling grondwater aan de oppervlakte, dat naar de Bleijerheiderbeek sijpelt. De vegetatie van dit milieu kan als een "hellingveentje" worden beschouwd. Dergelijke hellingveentjes, die in het vlakke deel van Nederland uiteraard nauwelijks voorkomen, waren vroeger - dat wil zeggen vóór 1900 - algemeen in Zuid-Limburg, maar zijn nu, op twee voorbeelden na (Kathagerbroek en de Brandenburg) alle verdwenen.

De vegetaties van hellingveentjes zijn bijzonder soortenrijk, hetgeen met name geldt voor zeggesoorten (de Peschbeemden herbergen 8 soorten, dit is ongeveer éénvierde van het totaal aantal in Zuid-Limburg voorkomende zeggesoorten). Maar ook van andere plantengeslachten treft men in hellingveentjes erg zeldzame soorten aan.

De Peschbeemden zijn al jaren aan hun oorspronkelijk agrarisch beheer (hooien en/of extensieve nabeweid) onttrokken en zijn thans een groenstrook met een recreatieve functie. Het gebied zou met weinig kosten op korte termijn tot natuurreservaat met extensief recreatief gebruik verklaard kunnen worden. Jaarlijks maaien en afvoeren van het hooi in de nazomer - hetgeen nu op een deel van het terrein overigens al plaatsvindt - éénmalige verwijdering van de recent ontstane houtopslag en het op een enkele plek herstellen van de natuurlijke bevoeiing van de beemden, is dan noodzakelijk.

Hellingvenen

De vegetaties van de eens zo uitgestrekte laag- en hoogvenen zijn in Nederland goed beschreven vóórdat zij grotendeels werden omgezet in cultuurgronden, (WESTHOFF en DEN HELD, 1975 en WESTHOFF et al., 1971). In Zuid-Limburg kwam in de vorige eeuw nog sporadisch en op kleine schaal een ander veentype voor, dat al verdween vóórdat de vegetatie er

van beschreven kon worden. Dit veentype kan als hangveen of hellingveen getypeerd worden: haar vegetaties waren boomloos, grazig-kruidig en schraal. Mossoorten waren plaatselijk dominant. De ligging beperkte zich tot zacht glooiende hellingdalen of geulen ("dellen" of "sijlonten" in de Limburgse dialecten). Aan de oppervlakte tredend en naar beneden sijpelend kwelwater was een belangrijke ecologische factor in dit drassige milieu.

Het agrarisch-economisch nut van hellingvenen moet van secundair belang zijn geweest. Als ze gemaaid werden was het maaisel hoogstens geschikt als stalstrooisel. Waarschijnlijk werden hellingvenen - evenals de nabij gelegen drogere heide - extensief door de dorpskudde beweide. Het bestaan van hellingvenen kan worden aangetoond of gereconstrueerd op grond van terreinaanduidingen of beschrijvingen, die floristen uit de vorige eeuw gebruikten in hun publicaties, aantekeningen of herbariumetiketten. Bijzonder belangrijk zijn de soorten planten die zij vermeldde; dank zij de recente kennis betreffende de syntaxonomie of autoecologie van die soorten kan nu immers tot op zekere hoogte het biotisch en abiotisch milieu, waarin deze soorten voorkomen, gereconstrueerd worden. Tenslotte hebben topografische kaarten (bv. de bekende TRANCHOT-kaarten uit het begin van de vorige eeuw) een rol gespeeld bij de localisatie van hellingvenen.

Een botanisch zeer waardevol hellingveen moet gelegen hebben op de Meerssenerberg (momenteel opgaand loofbos "De Dellen"). DUMOULIN (1868) spreekt van "un sillon humide et marécageux de la montagne à Meerssen", "au pied de la montagne à Meerssen" en "un endroit marécageux sur le penchant de la montagne à Meerssen". Van deze terreinen geeft hij talrijke zeggesoorten op, o.a. de nu uiterst zeldzame Tweehuizige zegge (*Carex diocia*) en Gele zegge (*C. flava*), verder o.a. Draadrus (*Juncus filiformis*), Parnassia (*Parnassia palustris*), Moeraskartelblad (*Pedicularis palustris*) en Vetblad (*Pinguicula vulgaris*), die eveneens zeer zeldzaam zijn en hoogst indicatief voor veensitu-

aties. Van dit kalkhoudend hellingveen is nu niets meer over.

De Wever beschrijft in zijn aantekeningen (DE WEVER, z.j.) het verval van de laatste hellingveentjes in het begin van deze eeuw: zij lagen op de oostelijke Maasdalhelling, in de driehoek Moorveld, Bunde en Elsloo (vgl. WILLEMS, 1983), op de beide Geulhellingen ter hoogte van Houthem (Ravensbos en Geulhemmerheide) en verder verspreid door Zuid-Limburg (o.a. de lage delen van de Berghofwei, in de Platte Bossen en de Brandenburg op de Brunssummerhei.). Slechts een drielst hellingveentjes zijn daar nu nog van over gebleven, ofschoon hun voortbestaan aan een zijden draad hangt; hun behoud is immers afhankelijk van een verschrallend beheer (maaien en afvoeren), het voorkomen of verwijderen van houtopslag, het tegengaan van eutrofiëring en het verhinderen van betreding. Deze drie hellingveentjes zijn: de Brandenburg (VAN DER MAST, 1983), het Kathagerbroek, dat vooral door de activiteiten van Wim de Veen behouden is gebleven en de Peschbeemden, waaraan dit artikel is gewijd.

Figuur 1. Detail van de Carte topographique de la Seigneurie de Cloosterrode door LAMBERT DE RUVIGNY (1776). Langa de naar het noorden stromende Bleijerheiderbeek ligt (nog nog op Duits grondgebied) de Teuter Molen. Links en rechts van de beek liggen de deels moerassige groen- gronden, op het plateau akkers (wit), boomgaarden en een strook bos of heide met verspreide opslag van struiken. Rechts beneden een deel van de kern Bleijerheide.

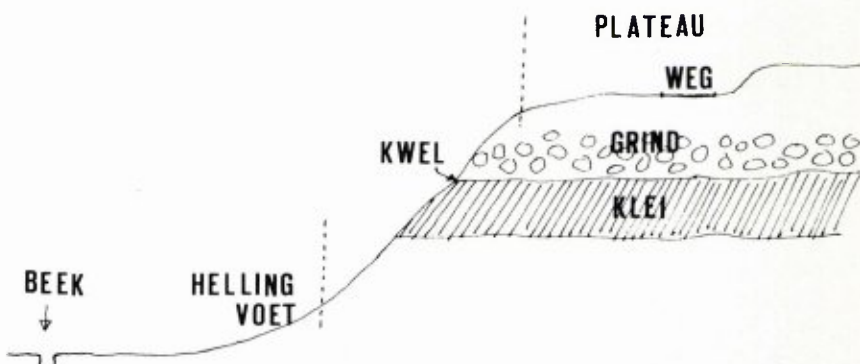
De Peschbeemden

Toponymen — De term "beemd" is algemeen bekend, komt voor in talrijke toponymen als bent, bampt, beent, bènje, beenje, enz. en betekent: een grazige vegetatie op laag gelegen moerassige plaatsen, vaak naast een beek of rivier. Beemden werden gebruikt als hooiweiden of groenlanden (extensieve beweiding) en waren meestal, net als de "heide", in het bezit van de gemeente. Ze werden beweid of nabeweid door de dorpskudde.

De term "pesch" komt weinig voor in Zuid-Limburgse toponymen. Pesch heeft waarschijnlijk iets te maken met het Latijnse "pascere", dat beweiden betekent. Dezelfde stam treffen we aan in de toponymen In de Pas (Bunde), Paesestraat (Itteren), Pasveld (Margraten), Pääskeshei (Simpelveld) en Pasweg (Schaesberg). Rond de Peschbeemden wemelt het van de "heide"-toponymen. Het lijkt erop, dat ons gebied eeuwenlang deel uit heeft gemaakt van de "gemeene gronden", d.w.z. de aan de gemeente toebehorende en dus gemeenschappelijk beweidde gronden.

Geografie — De oppervlakte van de Peschbeemden bedraagt ongeveer 20 ha. Dit is slechts een deel van het vroegere moerassige gebied, dat vroeger (1776, kaart van LAMBERT RUVIGNIJ) het dal van de Bleijerheidebeek verbond met het nu in Duitsland gelegen dal van de Worm (fig. 1).

Bodem en reliëf — In tegenstelling tot de rest van het Mergelland is het gebied rond Bleijerheide kalkarm. De bodem is van tertiaire oorsprong en zeer complex van samenstelling (ROMEIN, 1976). In elk geval ligt ter hoogte van het hellingveen een sterk waterdoorlatende kiezellaag boven een waterondoorlatende kleiachtige laag, waardoor kwel optreedt. Door de aanleg van de Voorterstraat op het plateau is hier het bodemprofiel gestoord. De hellingvoet bestaat uit verspoeld materiaal (vgl. figuur 2). De

Figuur 2. Schets bodemprofiel van de Peschbeemden.

Figuur 3. Lage zegge (*Carex tumidicarpa*) rechts en Bleke zegge (*Carex pallescens*), links.

helling zelf is verre van homogeen voor wat betreft hellingshoek, expositie en waterhuishouding. Het noordwestelijke deel van de Peschbeemden vormt het eigenlijke hellingveentje. Over een traject van een tiental meters stroomt hier kwelwater rechtstreeks naar de beek.

Flora en vegetatie

Tijdens de excursie op 12 juli 1983 is een soortenlijst opgesteld door J. Hermans. Hieronder worden alleen de indicatieve soorten besproken. Het flo-

Figuur 4. Dwergbies (*Scirpus setaceus*)

Figuur 5. Knolrus (*Juncus bulbosus*); boven *Juncus bulbosus* ssp. *bulbosus*, onder *Juncus bulbosus* ssp. *kochii*.

ristisch en vegetatiekundig belangrijkste gebied is het hellingveentje. De vegetatie daarvan bestaat uit een verspreid, open en jong struweel van Wilg (*Salix spec.*) met daar tussen een ijl, grazig dek, dat voornamelijk is opgebouwd uit zeggesoorten. De dominante soort is Lage zegge (*Carex tumidicarpa*), afgewisseld met Bleke zegge (*C. pallescens*; figuur 3) en enkele exemplaren van de Zeegroene zegge (*C. flacca*), Blauwe zegge (*C. panicea*) en de Late zegge (*C. oederi*). Codominant zijn hier de grassen Tandjesgras (*Danthonia decumbens*), Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*) en Pijpestrootje (*Molinia caerulea*). Opvallende kruiden zijn Tormentil (*Potentilla erecta*), Dopheide (*Erica tetralix*) en Duizendguldenkruid (*Centaurea erythraea*). De randen van het hellingveentje zijn iets droger; hier worden soorten uit het heischrale grasland aangetroffen zoals Struikheide (*Calluna vulgaris*), Brem (*Cytisus scoparius*), Muizenoor (*Hieracium pilosella*), Kleine Leeuwetand (*Leontodon saxatilis*), Grasklokje (*Campanula rotundifolia*) en Kleine bevernel (*Pimpinella saxifraga*).

De grasrandjes langs het pad door het hellingveentje vormen een apart milieu, waar een aantal bijzondere soorten voorkomen: Dwergbies (*Scirpus setaceus*; figuur 4) Knolrus (*Juncus bulbosus kochii*; figuur 5). Late ogentroost (*Odontites verna serotina*) en Voorjaarszegge (*Carex caryophyllaea*). De rest van de helling bestaat uit een overwegend uit ruigtekruiden opgebouwde vegetatie. Het is een kleurrijk geheel van onder andere Moerasspirea (*Filipendula ulmaria*), Gewone engelwortel (*Angelica sylvestris*), Katestaart (*Lythrum salicaria*), Bereklauw (*Heracleum sphondylium*), diverse Russen- en Wilgenroosjessoorten (resp. *Juncus spec.* en *Epilobium spec.*), Kale jonker (*Cirsium palustre*), Haagwinde (*Calystegia sepium*), Bosbies (*Scirpus sylvaticus*), Watermunt (*Mentha aquatica*) en minder opvallende soorten als Zeegroene muur (*Myosoton aquaticum*), Kleefkruid (*Galium aparine*) en Moeraswalstro (*Galium palustre*). Jammer genoeg domineert plaatselijk ook Grote brandnetel (*Urtica dioica*). Op nog nattere plaat-

sen treffen we Dotterbloem (*Caltha palustris*) en Pluimzegge (*Carx paniculata*) aan.

Vlakke of minder sterk hellende delen langs de Bleijerheiderbeek worden machinaal gemaaid. Hier treffen we "gewone" weidegrassen aan als Kroppaar (*Dactylis glomerata*) en Rood zwenkgras (*Festuca rubra*). Op de meanderende beekoever valt Groot hoefblad (*Petasites hybridus*) op.

Syntaxonomie

Uitgaande van de veronderstelling, dat het besproken gebied in het verleiden deels gehooïd, deels extensief beweïd of nabeweïd werd en dat in de nabije toekomst eveneens een verschrallend beheer door middel van maaïen en afvoeren zal worden toegepast, kan een vegetatiereconstructie c.q. -prognose op langere termijn worden opgesteld, waarvan de basis wordt gevormd door de aanwezigheid van kensoorten van bepaalde plantengemeenschappen en de edafische factoren daarvan (vgl. WESTHOFF en DEN HELD, 1975 en ELLENBERG, 1978).

Op de droge en schrale plateaurand zal het Agrostietium tenuis zich uitbreiden en zich plaatselijk op het plateau of op de droge hellingdelen kunnen ontwikkelen tot een Violon caninae.

Het hellingveen, het floristisch en syntaxonomisch meest waardevolle deel van het gebied, kan op dit moment nog niet tot op associatieniveau worden gedetermineerd, maar resorteert in elk geval onder het Caricion davalliana. Bij een verschrallend beheer zal het zich handhaven en zich mogelijk uitbreiden op kwelplaatsen elders in het terrein. Kwelplaatsen met minder kwel of met kwelwater van een hogere eutrofiëringsgraad, zullen een vegetatie handhaven die tot het Filipendulion, Calthion of Junco-molinion blijven behoren. De lager gelegen delen van de hellingvoet, voor zover niet extreem vochtig, zullen een Arrhenatherion-vegetatie handhaven.

Boomgroei

Tot de oorspronkelijk boomelementen in de Peschbeemden behoren enkele

kapitale geknotte Eiken en een op een rij aangeplante oeroude Haagbeuken, die op een op de kaart van LAMBERT DE RUVIGNI van 1776 al als percelenmarkering aangegeven plaats staan.

Niet oorspronkelijk is de aanplant van Canadese populieren, de spontane opslag van o.a. Wilg en de zeer recent aangeplante Eiken en Esdoorns.

Literatuur

- DUMOULIN, L.J.G., 1868. Guide du Botaniste dans les environs de Maastricht. Maastricht.
- HEUKELS/VAN DER MEIJDEN, 1983. Flora van Nederland. Groningen.
- MAST, G. VAN DER, 1983. Tien jaar actief natuurbeheer in de Brunssummerheide en Schinveldse bossen. Natuurhist. Gen. Limb. Maastricht.
- ROMEIN, B.J., 1976. Ons Krijtland, Zuid-Limburg II. Geologische geschiedenis van Zuid-Limburg. K.N.N.V. mededeling nr. 61.
- TRANCHOT-VON MÜFFING. Topografische kaarten nr. 76. Heruitgave Landmessungsamt Nordrhein-Westfalen 1968.
- LAMBERT DE RUVIGNI, 1776. Carte topographique de la Seigneurie de Clooster-rode.
- WESTHOFF, V. en A.J. DEN HELD, 1975. Plantengemeenschappen in Nederland. Zutphen.
- WESTHOFF, V., P.A. BAKKER, G.C. VAN LEEUWEN en E.E. VAN DE VOO, 1971. Wilde planten, Deel I en III.
- WEVER, A. DE, z.j. Aantekeningen. Manuscript. Natuurhistorisch Museum Maastricht.
- WILLEMS, J., 1982. *Parnassia palustris* L. in Zuid-Limburg. Gorteria (5): 99-196.

De Gele kornoelje (*Cornus mas* L.) als stinseplant in Zuid-Limburg

H.P.M. Hillegers,
Postbus 8, Cadier en Keer

Bezoekers van de "hortus botanicus" aan de Slekkestraat 2 te Echt kunnen vroeg in het voorjaar genieten van een knoestige, meer dan 100 jaar oude Koonkernöl (*Cornus mas*) die hier door de hortulanus Wim de Veen als haagelement gehandhaafd wordt. Ook al is dit exemplaar van deze hoogst interessante soort niet door de hortulanus zelf geplant, wordt *Cornus mas* desondanks het onderwerp van deze bijdrage aan de feestbundel van onze hortulanus.

Al eerder kwam in het Natuurhistorisch Maandblad de Gele Kornoelje uitvoerig ter sprake (FAASSEN, 1978; JONKER, 1977 en 1978; DE WEVER, 1942). De discussie betrof vooral de indigeniteit van de soort. Overigens is door het recente onderzoek van JONKER en zijn leerlingen (JONKER 1977 en 1978; VAN DER BURGH et al. 1983) en ondergetekende (HILLEGERS, 1983) vast komen te staan, dat *Cornus mas* in Zuid-Limburg als oorspronkelijk beschouwd moet worden; diens vermelding in de Atlas van de Nederlandse Flora is dan ook terecht (VAN DER HAM in MENNEMA et al., 1980).

Wanneer de indigeniteit van een soort ter discussie staat, stuit men in Nederlandstalige literatuur al snel op de term "stinseplant". De oorspronkelijke betekenis hiervan is een groep van planten, die tot in Friesland liggende "stinsen" (buitenplaatsen e.d.) beperkt is en waarvan het oorspronkelijk voorkomen in Friesland betwijfeld wordt. Inmiddels wordt de term stinseplant ruimer opgevat en is er een stroom van publicaties hieromtrent verschenen (o.a. DOING 1962-63; HILLEGERS, 1969 en 1983; JANSEN et al., 1968; JANSEN en VAN DER PLOEG,